

РОЗДІЛ X. ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

УДК 378.147:004.9:81'243

Андрій Багмет

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID 0009-0006-0155-9537

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/293-301

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ МОДЕЛЮВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті обґрунтовано педагогічну доцільність використання мультимедійних технологій як засобу моделювання міжкультурних комунікативних ситуацій у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Актуальність проблеми зумовлена цифровізацією освіти, зростанням інтенсивності міжкультурних контактів і потребою формувати в майбутніх педагогів не лише мовну, а й інтеркультурну компетентність, що забезпечує здатність до толерантної взаємодії, партнерського діалогу та коректного розв'язання непорозумінь у багатокультурному середовищі.

Полікультурна компетентність розглядається як інтегральна професійна якість, що поєднує знання про культурне різноманіття, ціннісні установки (відкритість, повага, недискримінація), комунікативно-поведінкові вміння (уточнення смислів, аргументація, деескалація конфлікту) та рефлексивну усвідомленість. Показано, що онлайн-платформи, автентичні відеоматеріали, інтерактивні симуляції, віртуальні тури й формати віртуальних обмінів створюють умови для керованого міжкультурного контакту та відтворення типових ситуацій професійної взаємодії (пояснення культурних норм, робота з різними комунікативними стилями, реагування на ціннісні розбіжності, подолання стереотипів).

Виокремлено дидактичні можливості мультимедіа: актуалізація культурних смислів через аудіовізуальні контексти; розвиток критичного аналізу медіатекстів; тренування емпатійного слухання й інтерпретації прагматики висловлювання; формування стратегій керування невизначеністю та тривожністю у міжгруповій комунікації; організація рефлексії та самокорекції на основі зворотного зв'язку. Запропоновано підхід до проектування занять, що поєднує сценарне моделювання, практикоорієнтовані завдання та оцінювання результативності за критеріями комунікативної чутливості, толерантності, готовності до співпраці й здатності вести міжкультурний діалог. Зроблено висновок, що системне впровадження мультимедійних технологій підсилює практичну спрямованість підготовки майбутніх учителів іноземних мов і забезпечує цілеспрямований розвиток інтеркультурної компетентності.

Ключові слова: мультимедійні технології, міжкультурна комунікація, інтеркультурна компетентність, моделювання комунікативних ситуацій, онлайн-платформи, автентичне відео, інтерактивні симуляції, віртуальні тури, віртуальні обміни, підготовка вчителя іноземних мов.

Постановка проблеми. Сучасний учитель іноземної мови працює в умовах інтенсивної мобільності, гібридного навчання та постійних міжкультурних контактів. Відтак результативність професійної підготовки дедалі більше залежить не лише від мовної компетентності, а й від здатності майбутнього педагога діяти в ситуаціях культурних відмінностей: коректно інтерпретувати смисли, уникати стереотипізації, підтримувати толерантний діалог і забезпечувати психологічно безпечну взаємодію.

Аналіз актуальних досліджень. Суттєвим викликом для ЗВО є обмеженість «природного» міжкультурного досвіду студентів у межах аудиторії: реальні комунікативні ситуації з культурним розмаїттям не завжди доступні, а їх організація потребує часу, ресурсів і партнерських мереж. Саме тому мультимедійні технології (онлайн-платформи, відео, інтерактивні симуляції, віртуальні тури, віртуальні обміни) стають ефективним інструментом керованого моделювання міжкультурних комунікативних контекстів, у яких можна цілеспрямовано формувати й перевіряти стратегії поведінки, мовленнєві та етичні рішення майбутнього вчителя. Логіка телеспівпраці та *virtual exchange* у мовній освіті (M. Dooly, R. O'Dowd; F. Helm) показує, що цифрово організований контакт із «іншим» здатний відтворювати ключові параметри реальної міжкультурної взаємодії, але потребує методичного проектування й педагогічного супроводу (Syke, 2020; Авхутська).

Додаткову актуальність визначає те, що міжкультурна компетентність у сучасній освіті розглядається як компонент демократичної культури та соціальної згуртованості: важливо не просто «знати про культури», а вміти взаємодіяти, домовлятися, долати непорозуміння, працювати з невизначеністю та різними нормами комунікації. У цьому контексті підходи до інтеркультурної компетентності та її оцінювання (A. Fantini), рамкові орієнтири Ради Європи (ICC Framework), а також теорії міжгрупової комунікації (W. Gudykunst) підкреслюють, що компетентність формується через досвід, рефлексію і практику взаємодії, тобто через ситуації, які необхідно конструювати в навчанні.

Важливо й те, що мультимедіа як мультимодальний дискурс (G. Kress, T. van Leeuwen) дає змогу зробити міжкультурні ситуації «видимими»: студенти працюють не лише зі словами, а й з інтонацією, невербальними сигналами, соціальними ролями, контекстом, медіатекстами та культурними сценаріями. Такі тенденції узгоджуються

з ідеєю С. Kramtsch про культуру як смисловий вимір мовної освіти: культура вивчається не «додатком» до мови, а через реальні практики значеннетворення і комунікативного вибору (Ziaziun, 2010; Березюк, 2014). Звідси випливає потреба у сценаріях, де майбутній учитель тренує емпатійне слухання, прояснення смислів, етичне реагування та побудову партнерського діалогу, а також інтегрує мовний розвиток зі змістом і цінностями (D. Marsh, D. Coyle, P. Hood).

Саме тому, тема є актуальною, оскільки мультимедійні технології забезпечують педагогічно кероване моделювання міжкультурних комунікативних ситуацій, яке підсилює практикоорієнтованість підготовки майбутніх учителів іноземних мов, розвиває їхню інтеркультурну компетентність, толерантність і готовність до професійної взаємодії в багатокультурному та цифровому освітньому просторі.

Метою статті є обґрунтування мультимедійних технологій як засобу моделювання міжкультурних комунікативних ситуацій у процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Полікультурну компетентність (ПК) доцільно трактувати як інтегральну професійну якість майбутнього вчителя іноземних мов, оскільки ефективна робота в багатокультурному середовищі потребує одночасної узгодженості знань, цінностей, умінь і рефлексії. Знання про культурне різноманіття забезпечують орієнтацію в нормах, символах, комунікативних сценаріях і соціокультурних контекстах, без чого неможливе коректне тлумачення висловлювань і поведінки співрозмовника. Водночас лише знання не гарантують конструктивної взаємодії: її «якість» визначається ціннісними установками – відкритістю, повагою та недискримінацією, які створюють етичний фундамент для партнерства, прийняття відмінностей і запобігання стереотипізації (Ziaziun, 2010; Авхутська).

Комунікативно-поведінковий компонент є практичним ядром полікультурної компетентності, адже в реальній взаємодії необхідно не просто «бути толерантним», а діяти мовленнєво й поведінково: уточнювати смисли (щоб уникати хибних інтерпретацій), аргументувати власну позицію (без приниження іншого), керувати напругою та деескалювати конфлікт (коли виникають ціннісні або рольові розбіжності). Ці вміння особливо важливі для вчителя іноземних мов, який одночасно виступає комунікатором, модератором дискусії та фасилітатором культурного розуміння в групі. *Рефлексивна усвідомленість* доповнює попередні компоненти: вона дає змогу помічати власні

упередження, оцінювати ефективність комунікативних стратегій, коригувати поведінку відповідно до ситуації та переводити досвід міжкультурних контактів у професійне зростання (Sykes, 2020; Авхутська).

З огляду на це, мультимедійні інструменти виступають не «додатком» до підготовки, а умовою керованого формування досвіду міжкультурної взаємодії. Онлайн-платформи та формати віртуальних обмінів створюють ситуацію реального партнерського контакту (з автентичними реакціями, різними стилями спілкування, відмінностями норм), але в межах педагогічно організованого простору, де можливі правила взаємодії, модерація та підтримка.

Автентичні відеоматеріали надають доступ до «живих» зразків мовлення й поведінки (інтонацій, невербальних сигналів, прагматики висловлювань), дозволяючи аналізувати культурні смисли не абстрактно, а в контексті конкретних ситуацій. Інтерактивні симуляції дають можливість безпечно відпрацьовувати рішення в умовах невизначеності: студент пробує різні комунікативні ходи, бачить наслідки, отримує зворотний зв'язок і формує репертуар стратегій взаємодії. Віртуальні тури, своєю чергою, розширюють культурний кругозір і «вбудовують» мовне навчання в соціокультурний простір, допомагаючи зрозуміти, як середовище, традиції та інституції впливають на комунікативну поведінку (Авхутська, Березюк, 2014).

Саме тому, поєднання онлайн-платформ, автентичного відео, симуляцій, віртуальних турів і віртуальних обмінів забезпечує керований міжкультурний контакт і моделювання типових ситуацій професійної взаємодії (табл. 1): пояснення культурних норм, роботу з різними комунікативними стилями, реагування на ціннісні розбіжності та подолання стереотипів. Саме в таких умовах полікультурна компетентність формується як цілісна система, від знань і цінностей до конкретних дій і рефлексивної самокорекції.

Організація рефлексії та самокорекції на основі зворотного зв'язку є ключовою перевагою мультимедійних технологій: вони дозволяють фіксувати дії (запис діалогу, чат-лог, реакції у симуляції), порівнювати «було/стало», аналізувати помилки й сильні сторони за зрозумілими критеріями. Зворотний зв'язок (від викладача, однокласників, платформи/тренера) запускає цикл саморозвитку: усвідомлення → корекція → повторна спроба → стабілізація навички.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика інтерактивних технологій щодо розвитку когнітивного компонента та полікультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов

Технологія	Коротка характеристика (як працює)	Що підсилює у когнітивному компоненті	Що розвиває ПК	Приклади навчальних сценаріїв	Індикатори оцінювання
1	2	3	4	5	6
Рольові ігри (role-play) міжкультурних ситуацій	Моделювання реального діалогу з розподілом ролей (вчитель/учень/батьки/колега; представники різних культур), із чітким завданням, правилами й подальшим дебрифінгом	Поглиблення знань про культурні норми й сценарії; розвиток «культурних схем» (що очікується); аналіз прагматики висловлювань (намір, ввічливість, непрямість)	Уточнення смислів без оцінювання; толерантність до відмінностей; гнучкість комунікативного стилю; деескалація напруги; партнерський діалог	«Непорозуміння через різні норми ввічливості»; «Обговорення чутливої теми»; «Конфлікт очікувань у груповому проєкті»	Доречність мовленнєвих стратегій; якість уточнювальних запитань; здатність перефразувати; рівень деескалації; рефлексивний висновок після гри
Інтерактивні тренажери комунікації (case-тренажери, branching scenarios)	Цифрові завдання з вибором реплік/рішень і негайним фідбеком (наслідки різних стратегій, підказки, пояснення)	Формування причинно-наслідкового мислення у комунікації; засвоєння правил/принципів міжкультурної взаємодії; розпізнавання типових помилок (стереотипізація, етноцентризм)	Вибір етичних стратегій; керування невизначеністю; розвиток «культурної уважності»; коректна аргументація без дискримінації	«Вибір реакції на культурно зумовлену паузу/мовчання»; «Невдалий жарт/мікроагресія»; «Пояснення культурної норми учням»	Точність виборів; кількість спроб до правильного рішення; пояснення мотивації вибору; здатність виправити помилку після фідбеку
Інтерактивні симуляції (онлайн/VR/AR; симульовані співрозмовники)	Відтворення «наближеного до реальності» середовища: аватари/симульовані співрозмовники, емоції, невербальні сигнали, таймінг, тиск часу	Інтеграція знань у складних умовах; розвиток ситуативного аналізу; тренування уваги до невербальних/паравербальних маркерів; швидке прийняття комунікативних рішень	Емпатійна взаємодія; стійкість у напружених діалогах; адаптація стилю; медіація/деескалація конфлікту; співпраця в різнокультурній команді	«Медіація суперечки в мультикультурній групі»; «Проведення інтеркультурної дискусії»; «Робота з опором батьків»	Рівень конструктивності діалогу; дотримання етики; якість перефразування й валідазації емоцій; результат сценарію (угода/порозуміння)

Порівняння цих трьох груп технологій у таблиці показує, що їхній внесок у формування полікультурної компетентності є взаємодоповнювальним і логічно вибудовується від «практики контакту» до «усвідомленого керування взаємодією». Рольові ігри

відтворюють живу динаміку міжособистісного діалогу: вони дають студентам можливість безпосередньо тренувати уточнення смислів, емпатійне слухання, аргументацію та деескалацію напруги в умовах реального обміну репліками, інтонаціями й реакціями партнера. Саме через цей «прожитий» досвід формується комунікативна гнучкість і толерантність як практична здатність залишатися в контакті з відмінністю, не переходячи до оцінювання чи стереотипізації (Ziaziun, 2010; Березюк, 2014).

Інтерактивні тренажери підсилюють когнітивний компонент завдяки структурі «вибір → наслідок → зворотний зв'язок»: вони переводять міжкультурні правила та принципи (етичність, недискримінація, урахування контексту, коректність формулювань) у зрозумілі алгоритми прийняття рішень. Завдяки повторюваності сценаріїв і фіксації типових помилок тренажери допомагають студенту усвідомити причинно-наслідкові зв'язки в комунікації, навчитися прогнозувати ефект власних реплік і коригувати стратегії взаємодії без надмірного психологічного ризику (Sykes, 2020; Березюк, 2014).

Натомість інтерактивні симуляції забезпечують найвищий рівень інтеграції – вони поєднують знання, навички й саморегуляцію в умовах, наближених до реальної професійної взаємодії (часовий тиск, емоційна напруга, неоднозначні сигнали, складні контексти). Саме тут когнітивні схеми та ціннісні установки перевіряються «в дії»: студент вчиться одночасно тримати етичну позицію, керувати власними емоціями, точно добирати комунікативні стратегії й підтримувати партнерський діалог навіть за наявності ціннісних розбіжностей.

Таким чином, рольові ігри, тренажери та симуляції утворюють цілісний навчальний цикл: від живого досвіду діалогу, шляхом осмислене засвоєння правил і наслідків, до комплексного застосування компетентностей у складних ситуаціях. Їх системне поєднання підвищує практикоорієнтованість підготовки майбутніх учителів іноземних мов і забезпечує керований розвиток полікультурної компетентності як когнітивно обґрунтованої, ціннісно вмотивованої та поведінково реалізованої професійної якості.

Виокремлені дидактичні можливості мультимедіа логічно впливають із його мультимодальної природи (поєднання зображення, звуку, мовлення, жестів, контексту ситуації) та здатності відтворювати «живі» культурні сценарії, недоступні у статичному тексті.

Актуалізація культурних смислів через аудіовізуальні контексти

забезпечує занурення в реалії комунікації: невербальні норми, дистанція, інтонація, темп, соціальні ролі, культурні маркери ввічливості й статусу стають видимими та обговорюваними, що переводить знання про культуру з рівня «фактів» у рівень інтерпретації смислів і практичної орієнтації в ситуації. *Розвиток критичного аналізу медіатекстів* є необхідним, оскільки мультимедійні матеріали нерідко містять стереотипи, ідеологічні акценти, маніпулятивні прийоми та культурно зумовлені рамки подачі інформації. Навчання критичному читанню/перегляду формує здатність відрізнити факт від інтерпретації, помічати упередження, коректно порівнювати культурні перспективи й будувати аргументацію без дискримінаційних узагальнень. У результаті майбутній учитель не лише «споживає» контент, а й уміє методично його відбирати та педагогічно осмислювати (Ziaziun, 2010; Авхутська).

Тренування емпатійного слухання й інтерпретації прагматики висловлювання посилюється тим, що аудіо/відео передає наміри мовця не лише словами, а й тоном, паузами, мімікою, контекстом взаємин. Це дає можливість відпрацьовувати розуміння підтексту, мовленнєвих актів (прохання, відмова, вибачення, критика), норм ввічливості та непрямих формулювань, які в різних культурах мають різну «силу» та значення. Таке навчання напряду формує комунікативну чутливість і знижує ризик міжкультурних непорозумінь.

Формування стратегій керування невизначеністю та тривожністю у міжгруповій комунікації обґрунтовується тим, що міжкультурні контакти часто містять неоднозначність (незнайомі правила, інші стилі взаємодії, страх «помилитися»). Мультимедійні сценарії та симуляції дозволяють безпечно «програти» складні ситуації: зіткнення цінностей, різні моделі ввічливості, конфлікт інтерпретацій, потребу уточнювати смисли. У такий спосіб студенти опановують конкретні стратегії: ставити уточнювальні запитання, перефразувати, робити паузу, «перевіряти розуміння», використовувати нейтральні формулювання, деескалювати напругу та зберігати повагу, навіть не маючи повної визначеності (Sykes, 2020; Березюк, 2014).

Запропонований підхід до проектування занять, що поєднує *сценарне моделювання, практикоорієнтовані завдання та оцінювання результативності*, забезпечує методичну цілісність. Сценарії дають контекст і проблемну ситуацію; практичні завдання переводять роботу в дію (діалог, модерація, аргументація, деескалація,

спільне рішення); оцінювання за критеріями комунікативної чутливості, толерантності, готовності до співпраці та здатності вести міжкультурний діалог фіксує не лише «знання про культуру», а й реальну поведінкову та ціннісну готовність взаємодіяти. У підсумку мультимедіа виступає не додатком до уроку, а інструментом цілеспрямованого формування полікультурної компетентності через досвід, аналіз і рефлексивне вдосконалення комунікації.

Висновок. Таким чином, мультимедійні технології у підготовці майбутніх учителів іноземних мов доцільно розглядати як ефективний засіб моделювання міжкультурних комунікативних ситуацій, що забезпечує перехід від теоретичного засвоєння культурознавчого матеріалу до практичного опанування моделей взаємодії в умовах різноманіття. Використання онлайн-платформ, автентичних відеоматеріалів, інтерактивних симуляцій, рольових ігор та віртуальних турів створює керований простір міжкультурного контакту, у якому студенти можуть безпечно відпрацьовувати уточнення смислів, аргументацію, емпатійне слухання, деескалацію напруження й етичне реагування на ціннісні розбіжності. Системне впровадження мультимедіа посилює когнітивний компонент полікультурної компетентності (знання норм і контекстів), підтримує ціннісно-мотиваційний вимір (відкритість, повага, недискримінація) та розвиває операційно-діяльнісні й рефлексивні вміння (самокорекція на основі зворотного зв'язку). Відтак мультимедійне моделювання виступає методично обґрунтованою умовою формування готовності майбутнього вчителя до міжкультурного діалогу та професійної комунікації в сучасному багатокультурному освітньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

- Sykes, J. (2020). Immersive Technologies and Intercultural Competence Development. *Language Learning & Technology*, 24 (3), 1–15.
- Ziaziun, I. A. (2010). Universality and integrativity of culture in the educational space of the information society. *Naukovi povidomlennia*, 3, 45–52.
- Авхутська, С. О. Полікультурна компетентність як необхідна складова професійної компетентності майбутнього учителя. URL: <https://surl.li/rfcsne> (Avkhutska, S. O. *Multicultural competence as a necessary component of the professional competence of a future teacher*. Retrieved from <https://surl.li/rfcsne>).
- Березюк, О. С. (2014). Системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*, 3, 25–30 (Berezjuk, O. S. (2014). System approach to the formation of multicultural competence of future specialists

in the modern educational space. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 3, 25–30).

SUMMARY

Bahmet Andrii. The Use of Multimedia Technologies for Modeling Intercultural Communicative Situations in Foreign Language Teacher Education.

The article substantiates the pedagogical relevance of using multimedia technologies as a means of modelling intercultural communicative situations in the professional training of future foreign language teachers. The topic is driven by the digitalisation of education, the growing intensity of intercultural contacts, and the need to develop not only linguistic but also intercultural competence, which enables tolerant interaction, partnership-based dialogue, and appropriate resolution of misunderstandings in multicultural contexts.

Intercultural competence is viewed as an integral professional quality that combines knowledge of cultural diversity, value orientations (openness, respect, non-discrimination), communicative-behavioural skills (clarifying meanings, argumentation, de-escalation of conflict), and reflective awareness. It is shown that online platforms, authentic video materials, interactive simulations, virtual tours, and virtual exchange formats create conditions for guided intercultural contact and for reproducing typical situations of professional interaction (explaining cultural norms, working with different communication styles, responding to value-based differences, and overcoming stereotypes).

The key didactic affordances of multimedia are identified: акмуанізація культурних значень через аудіовізуальні контексти; розвиток критичного аналізу медіатекстів; тренування емпатичного слухання та інтерпретації прагматики висловлювань; будівництво стратегій для управління невпевненістю та тривогою в міжгруповій комунікації; та організування рефлексії та самокорекції на основі зворотного зв'язку. А підхід до розробки уроку пропонується, який інтегрує сценарійне моделювання, завдання, орієнтовані на практику, та оцінювання результатів за критеріями, такими як комунікативна чутливість, толерантність, готовність до співпраці, та здатність проводити міжкультурний діалог. Стаття висновок, що систематична інтеграція мультимедійних технологій посилює практичну орієнтацію вчителів іноземної мови та забезпечує цільовий розвиток міжкультурної компетентності.

Key words: *multimedia technologies, intercultural communication, intercultural competence, modelling communicative situations, online platforms, authentic video, interactive simulations, virtual tours, virtual exchanges, foreign language teacher education.*

УДК 37.091.12:37.013.73

Марина Бойченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-0543-8832

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/301-310

ФОРМУВАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ НА ОСНОВІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті розкрито проблему формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя на основі національних цінностей як важливої складової його професійної підготовки. Актуальність дослідження зумовлена сучасними соціокультурними трансформаціями, потребою збереження національної